

пользуется глагол с модальным значением «может», “can”, «можа» і глагол «помогать», “assist”, «дапамагаць».

Исходя из полученных результатов, можно сделать следующие выводы. Во-первых, использование различных языковых средств позволяет улучшить эффективность коммуникации в чате GPT. Во-вторых, сравнительный анализ различных языковых средств позволяет выделить наиболее эффективные стратегии запроса информации и информирования

Дальнейшие исследования в этой области могут быть направлены на более глубокий анализ того, как конкретные языковые средства влияют на коммуникацию в чате GPT. Например, интересными, на наш взгляд, являются исследования степени частотности использования вежливых фраз-клише для запроса информации в чат-боте и какова степень удовлетворенности пользователей. Также интересными могут быть исследования, направленные на определение того, какие языковые средства используются наиболее эффективно для достижения успешной коммуникации между чат-ботом и человеком в разных культурах и языках.

Літэратура

1. «Штучны інтэлект – не кібарг, а набор тэхналогій, здольных змяніць наша жыццё» // Zviazda.by. 2022. – Режим доступа: <https://zviazda.by/be/news/20221028/1666970143-shtuc-hny-intelekt-ne-kibarg-nabor-tehnalogiy-zdolnyh-palepshyc-nasha>. – Дата доступа: 14.04.2024.

УДК 81'373.46:621.3

НЕКАТОРЫЯ АДМЕТНАСЦІ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНЫХ ТЭКСТАЎ ПА ЭЛЕКТРАТЭХНІЦЫ

Я. А. Баравікова

*Учреждение образования «Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт
імя П. В. Сухого», Рэспубліка Беларусь*

Навуковы кіраўнік М. У. Буракова

У артыкуле разглядаюцца некаторыя адметнасці навукова-вучэбных тэкстаў па электратэхніцы. Апісаны кантэкстныя спосабы прымянення навуковых і тэхнічных тэрмінаў і вызначаны семантычныя адносіны паміж імі. Вывучэнне спецыяльнай тэрміналогіі і літаратуры ажыццяўляецца па актуальных тэхнічных напрамкі.

Ключавыя словы: тэрмін, электратэхніка, тэрміналогія, навукова-навучальныя тэксты, дэфініцыя.

SOME CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS ON ELECTRICAL ENGINEERING

Y. A. Baravikova

Sukhoi State Technical University of Gomel, Republic of Belarus

Science supervisor M. V. Burakova

The article discusses the features of scientific and educational texts on electrical engineering. The study of special terminology and literature on relevant technical areas is carried out; the contextual ways of using scientific and technical terms are described and the semantic relations between them are determined.

Keywords: term, electrical engineering, terminology, scientific and educational texts, definition.

Сення актыўна развіваецца дыстанцыйнае навучанне і патрабуецца ад спецыяліста пастаяннае павышэнне кваліфікацыі, вялікае значэнне і запатрабава-насць набывае вывучэнне тэхнічных навукова-вучэбных тэкстаў як спосабу і распаўсюджвання інфармацыі ў сучасным свеце. Моўная апрацоўка інфармацыі, неабходная для перадачы ведаў, і вывучэнне праблемы камунікацыі з'яўляюцца актуальнымі ў сучасным тэрміназнаўстве.

Атрыманне прафесійных ведаў немагчыма без разгляду спецыяльнага навукова-вучэбнага тэкставага матэрыялу, які адлюстроўвае шматаспектнасць прафесійнай камунікацыі і падкрэслівае лексічную спецыфіку сферы электратэхнікі.

Мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца разгляд лексіка-семантычных адметнасцей навукова-вучэбных рускамоўных тэкстаў па электратэхніцы, абраных для дэманстрацыя кантэкстнага функцыянавання тэрміналагічных адзінак адпаведных галін тэхнікі руска-беларускага гласарыя, якія прадстаўлены ўласнымі тэрмінамі і спецыялізаванымі словамі.

Аналіз 120 навукова-вучэбных тэкстаў па электратэхніцы паказаў, што прафесійна арыентаваны тэкст напоўнены неаднароднымі па сваёй семантыцы моўнымі адзінкамі. Семантычнае ядро дадзенай галіны складаюць тэрміны, прафесіяналізмы, наменклатура і агульнанавуковая лексіка.

Адбор тэкстаў ажыццяўляўся па тэкставай класіфікацыі В. М. Лейчыка, А. С. Герда і С. В. Грынева, у якой спецыяльныя тэксты, якія змяшчаюць тэрміны, могуць быць: 1) тэрмінавыкарыстальнымі – гэта тэксты, якія выкарыстоўваюць зафіксаваныя тэрміны ў слоўніках і стандартах і не патрабуюць дадатковых тлумачэнняў, г.зн. тэрміны такіх тэкстаў толькі называюць паняцце; 2) тэрмінафіксуючыя – гэта тэксты, якія ўключаюць адначасова тэрміны яшчэ незамацаваныя, але ўжо маюць пэўны статус, і тэрміны ўжо замацаваныя ў слоўніках; 3) тэрмінаўтваральныя – гэта тэксты, якія змяшчаюць новыя тэрміны (аўтарскія), якія могуць дыктаваць умовы іх выкарыстання ў пэўнай сітуацыі [2, 3, 5].

Спецыфікай такіх тэкстаў з'яўляецца тое, што яны змяшчаюць навуковыя веды, якія ў сваю чаргу выяўляюцца праз спецыяльныя тэрміны. Вядома, што мэтай любога падручніка з'яўляецца прадстаўленне навуковых ведаў па вызначаным пытанні ў даступнай форме, якая была б зразумелая карыстальніку. Паколькі асноўная задача вучэбнага тэксту – навучанне карыстальніка тэрміналагічнаму апарату. Неабходна звярнуць увагу на выкарыстанне тэрмінаў.

Так, цэнтральнае месца ў навукова-вучэбных тэкстах электратэхнікі займаюць тэрміны. Агульнанавуковая лексіка, добра вядомая і не толькі спецыялістам, не патрабуе спецыяльных тлумачэнняў у адрозненне ад тэрмінаў, якія патрабуюць расшыфроўкі [6, с. 17].

Валоданне тэрміналогіяй забяспечвае магчымасць успрымання і разумення інфармацыі навукова-вучэбнага тэксту. Атрыманне інфармацыі з навукова-вучэбнай літаратуры патрабуе ведання такіх структурных кампанентаў тэксту, як дэфініцыйны мікратэкст, паколькі толькі з дапамогай дэфініцый навучэнец авалодвае асноўнымі паняццямі навукі і прафесійнай камунікацыі.

Для добрага разумення тэрміна выкарыстоўваецца некалькі спосабаў увядзення яго ў дэфініцыйны мікратэкст: прамы, апісальны і ўскосны. Праілюструем гэта прыкладамі:

1. Электрической цепью называют совокупность соединенных друг с другом источников электрической энергии и нагрузок, по которым может протекать электрический ток [1, с. 28] // Электрычным ланцугом называюць сукупнасць злучаных адна з другой крыніц электрычнай энергіі і нагрузак, па якіх можа працякаць электрычны ток.

Увага сканцэнтравана непасрэдна на тэрміне, які далей будзе часта паўтарацца. Калі тэрмін уводзіцца ў канцы дэфініцыі, то ўвага сканцэнтравана на спецыяльным вызначэнні, так як перш даць яму найменне, аўтар дэтэрмінуе яго. Аналіз тэкстаў падручнікаў па электратэхніцы паказаў, што найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца прамыя дэфініцыі.

2. Управляемый источник напряжения (тока) представляет собой невзаимный четырехполюсник (трехполюсник), выходное напряжение (ток) которого пропорционально входному напряжению (току) этого четырехполюсника, а сам он обладает свойством источника напряжения (ЭДС). Управляемый источник обозначают часто в виде ромба, в котором указана стрелка (если это источник напряжения), либо двойная стрелка (если это источник тока) [1, с. 153] // Кіруемая крыніца напругі (току) уяўляе сабою неўзаемны чатырохполюснік (трохполюснік), выходная напруга (ток) якога прапарцыяна ўваходнай напрузе (току) гэтага чатырохполюсніка, а сам ен валодае ўласцівасцю крыніцы напругі (ЭРС) Кіруемая крыніца пазначаюць часта ў выглядзе ромба, у якім паказана стрэлка (калі гэта крыніца напругі), або падвойная стрэлка (калі гэта крыніца току).

Апісальная дэфініцыя уяўляе сабой групу з некалькіх прапаноў, звязаных паміж сабой па сэнсе. Гэтая група, як і прамая дэфініцыя, шматлікая для падручнікаў па электратэхніцы.

3. При холостом ходе генератора с последовательным возбуждением ЭДС в обмотке его якоря будет индуцироваться только потоком остаточного намагничивания [4, с. 317] // Пры халастым ходзе генератара з паслядоўнай узрушанасцю ЭРС у абмотцы яго якара будзе індукавацца толькі струменем рэшткавага намагнічвання.

У тэкстах электратэхнікі ўскосныя дэфініцыі малаколькасныя. Гэта звязана з тым, што зыходзячы з мэты вучэбнага тэксту, накіраванай на адэкватнае разуменне навуковага тэрміна, аўтары аддаюць перавагу прамым дэфініцыям.

Характэрнымі лексічнымі асаблівасцямі навукова-вучэбных тэкстаў па электратэхніцы з'яўляецца насычанасць кантэксту тэрмінамі і тэрміналагічнымі словазлучэннямі, а таксама наяўнасць лексічных канструкцый і скарачэнняў. У такой літаратуры адметнае месца займаюць тэксты, якія арыентуюцца на прадстаўнікоў прафесійнай групы.

Пад тэрмінамі мы разумеем словы ці словазлучэнні, якія сапраўды перадаюць назву вызначанаму паняццю і суадносяцца з канкрэтнай галіной навукі і тэхнікі (у нашым выпадку – з электратэхнікай). У якасці тэрмінаў выступаюць як агульнатэхнічныя (рухавік, хуткасць, магутнасць, ланцуг, выпраменьванне, ціск), так і вузкасפעцыяльныя (дуальны ланцуг, белы шум, накіраваныя графы), апошнія з якіх рэдка выкарыстоўваюцца па-за навукова-тэхнічнымі матэрыяламі. У спецыяльнай літаратуры тэрміны нясуць асноўную сэнсавую нагрузку і займаюць галоўнае месца сярод іншых слоў.

Неад'емнай часткай навукова-тэхнічных тэкстаў з'яўляецца спецыяльная агульнатэхнічная лексіка, пад якой разумеюць словы і словазлучэнні, якія не валодаюць уласцівасцямі тэрмінаў ідэнтыфікаваць паняцці і аб'екты пэўных галін, але выкарыстоўваюцца выключна ў дадзеных галінах тэхнікі.

Так, аналіз лексіка-семантычных асаблівасцей навукова-вучэбнай літаратуры, упарадкаванне сучаснай актыўнаўжывальнай тэрміналогіі электратэхнікі патрабуе сістэмнага даследавання іх структуры і семантыкі, а гэта дазволіць скласці руска-беларускігласарый тэрмінаў электратэхнікі, што і з'яўляецца мэтай вывучэння рускіх спецыяльных тэкстаў дадзенай галіны навукі.

Літаратура

1. Бессонов, Л. А. Теоретические основы электротехники. Электрические цепи / Л. А. Бессонов. – 9-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. шк., 1996. – 638 с.
2. Герд, А. С. Специальный текст как предмет прикладного языкознания / А. С. Герд // Прикладное языкознание. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С. 68–90.
3. Гринев, С. В. Введение в лингвистику текста : учеб. пособие / С. В. Гринев. – М. : МПУ, 1999. – 60 с.
4. Касаткин, С. И. Электротехника / С. И. Касаткин, М. В. Немцов – М. : Энергоатомиздат, 1983. – 440 с.
5. Лейчик, В. М. Особенности функционирования терминов в тексте / В. М. Лейчик // Филолог. науки. 1990. – № 3. – С. 80–87.
6. Прохорова, Р. Ф. Перевод английской научно-технической литературы / Р. Ф. Прохорова. – М. : Высш. шк., 1998. – 175 с.